

La censura en 10 cançons

Pi de la Serra, Lluís Llach, Ovidi Montllor, La Trinca o Raimon, entre els autors censurats

Quatre d'èsses després del final del franquisme i coincidint amb l'aniversari de la mort del dictador Francisco Franco, plantejem la història de 10 cançons de la música popular en català per explicar què era i com funcionava de manera implacable la censura del Règim.

El franquisme no es va ocupar de la Nova Cançó fins que li va esclatar als nassos. Al principi eren un grapat de cantants afeccionats que pujaven a petits escenaris i interpretaven les seves cançons davant un públic reduït provinent majoritàriament de la burgesia benestant. Però l'arribada de Francesc Pi de la Serra i especialment de Raimon ho va canviar tot. La Cançó va començar significar una cosa perillosa i la maquinària repressiva de l'Estat s'hi va abocar.

En aquell temps s'havia de presentar la lletra de totes les cançons abans de gravar-les o emetre-les per ràdio o televisió. El Ministeri d'Informació i Turisme s'encarregava de validar-les o de prohibir-ne la difusió. Un cop eren autoritzades, abans de cada concert s'havia de tornar a passar censura. D'una banda es presentaven de nou les cançons que es volien cantar i se'n demanava el permís. De l'altra es demanava al Govern Civil de cada província l'autorització per celebrar el concert. Aquest garbuix de permisos donava resultats que vistos avui, vora 40 anys després, semblen del tot il·lògics. Podia ser que hi hagués cançons autoritzades per cantar en un suposat concert que s'havia prohibit, o bé que s'autoritzés molt poques cançons -s'havia donat el cas que a un artista només se li havia permès cantar tres, dues o una sola cançó en un recital- per a un concert que no tenia problemes per poder celebrar-se.

La censura no era un mecanisme especialment pensat per actuar contra la Nova Cançó. Ja funcionava abans i estenia els seus tentacles en molts àmbits: la premsa, la literatura, el teatre, la novel·la, el cinema, qualsevol tipus de música? Però la Nova Cançó en va ser especialment damnificada. No és estrany si tenim en compte que va ser una important plataforma des d'on es van llançar consignes contra el Règim. I encara més si considerem que les cançons eren en català, i per tant considerades hostils al franquisme fins i tot si es tractava de simples cançons d'amor? A continuació podeu escoltar les deu cançons censurades que hem escollit:

"Diguem no" de **Raimon**:

Va ser la primera cançó que va haver de batallar dur amb la censura abans de poder sortir publicada. És una cançó dura i directa, que no amaga el missatge rere metàfores sinó que l'explicita al llarg del text. I això, esclar, no va agradar al Règim, que no va acceptar la lletra original i que només en va consentir l'enregistrament després de diverses modificacions en la lletra ('Hem vist que han fet callar molts homes plens de raó' en lloc de 'Hem vist tancats a la presó homes plens de raó', per exemple) i fins i tot al títol de la cançó. La primera versió apareix com "Ahir (Diguem no)". Com si amb aquesta apel·lació al passat la gent hagués de pensar que la lletra no es referia a l'actualitat del moment.

"L'estaca" de **Lluís Llach**:

L'èxit de la cançó té tres claus. La primera és la força de la metàfora. L'estaca que segons la lletra calia tombar era el franquisme, però la metàfora s'ha fet extensible a tota mena d'injustícies arreu del món. Avui encara queden moltes estakes per tombar, i la cançó segueix sent versionada aquí i arreu del món. La segona clau és la penetració de la música, una peça a ritme de valset que

s'enganxa des de la primera vegada que se sent. I la tercera és directament la censura. En un primer moment es va autoritzar la cançó, que de seguida va esdevenir molt popular. Tant, que el franquisme en va començar a tenir por i la va prohibir. Però "L'estaca" ja era coneguda i el públic la reclamava amb insistència a tots els concerts. En alguns casos, per burlar la prohibició de cantar-la, **Lluís Llach** i els seus músics la tocaven i era el públic qui l'entonava.

Documents de censura de "L'estaca". Foto: Arxiu Enderrock

"Què volen aquesta gent?" de **Maria del Mar Bonet**:

Tot i ser un dels noms cabdals de la Nova Cançó, **Maria del Mar Bonet** no es troba entre els artistes més censurats. És un fet lògic si tenim en compte que el seu repertori parteix de la música tradicional i les musicacions poètiques i poques vegades entra en aspectes que el franquisme podia considerar conflictius. Tot i això, **Bonet** va ser detinguda dues vegades -una a Saragossa i una altra a Barcelona- i se la considerava desafecta al Règim. La seva cançó "Què volen aquesta gent?" (Concèntric, 1968) és la peça més censurada del seu repertori. Igual que "L'estaca", va ser autoritzada en un primer moment; una decisió sorprenent si tenim en compte que la peça es dedica a narrar uns fets que posaven en qüestió la professionalitat de la policia d'aquella època.

"El burro i l'àguilaga" de **Quico Pi de la Serra**:

*(aquesta cançó no està disponible en digital i a la llista de reproducció hi ha la versió de **Cesk Freixas**)*

El barceloní és el primer component d'**Els Setze Jutges** nascut després de la Guerra del 39. El seu estil directe i desproveït de floritures li va ocasionar múltiples topades amb la censura. Molts cops se'n va sortir amb divertits jocs de paraules "Verda" per "Merda", "Fills de Buda" per "Fills de puta"; altres tirant d'ironia (la "Cançó en i" comença amb un versos incensurables: 'La policia està al servei dels ciutadans?') i altres vegades buscant referents que fossin compresos pel seu públic però no per la censura. És el cas d'"El burro i l'àguila" -inclosa a l'àlbum *No és possible el que visc* (BASF, 1974)-, que segons el cantautor feia referència al dictador Francisco Franco (el burro) i a la simbologia franquista present a la bandera oficial en aquell moment (l'àguila reial). Cal dir que el joc no va ser entès per la censura i, com en altres casos, el públic va fer una volta de cargol més, identificant l'àguila reial amb el príncep hereu de la corona.

"La samarreta" d'**Ovidi Montllor**:

Llegir el repertori complet de totes les lletres d'**Ovidi Montllor** posa de manifest que l'alcoià era un dels artistes més compromesos socialment i políticament. Tant com ho podien ser **Raimon**, **Llach** o **Pi de la Serra**. Al seu repertori hi trobem cançons com "La fera ferotge", on descrivia de manera poètica i metafòrica una manifestació il·legal, que ja van alertar la censura de les idees de **Montllor**. Entre el seu repertori cal destacar també una cançó que, tot i ser una de les primeres que va compondre, no va poder enregistrar fins anys després de la mort del dictador: "La samarreta" -inclosa al disc *De manars i garrotades* (Edigsa, 1977)-. Es tracta d'un poema on assumeix com a pròpia de manera evident la simbologia comunista; la falç i el martell i el color roig.

"Lletania, història ferroviària d'Espanya" interpretada per **Miquel Porter**:

De les 10 cançons llistades, aquesta és la que va tenir menys problemes amb la censura. Això és perquè els seus autors no la van fer arribar mai alsensors. Això vol dir que tampoc no la van poder cantar mai en públic en un concert normal i que, per tant, no era una peça coneguda pel gran públic. Però, per què no la van presentar mai? El motiu és molt senzill: tenien el ple convenciment que una cançó com aquesta era impossible que tingués l'autorització. La lletra parteix d'un dístic de l'activista i poeta Lluís Serrahima, i és obra del cantautor i 'jutge' **Miquel Porter**, mentre que la música és de **Jaume Armengol**. Es va compondre d'una tirada a casa de **Porter**, a Sarrià. Molts anys després, **Joan Manuel Serrat** la va incloure per obrir el disc doble *Banda sonora d'un temps, d'un país* (BMG Ariola, 1996). El subtítol aclareix que és un retrat històric de l'Espanya franquista. Hi ha moments prou explícits, amb referències implícites al dictador Franco i

al seu hereu Juan Carlos: 'Una guerra que ho esguerra/ i un cabdill que adoptà un fill:/ un jove de molta empenta a qui li faltava un grill'.

"L'arbre" d'**Els 4 Z**:

(*lletra de Lluís Miquel Campos i música d'Alfred Lladrés*)

Des d'un primer moment els impulsors de la Nova Cançó van tenir interès per fer sentir estils i veus amb els diferents accents del català. Per això no van dubtar a incorporar intèrprets d'arreu dels Països Catalans. Una de les primeres propostes importants arribades des del País Valencià va ser el grup **Els 4 Z**. A diferència del que havia fet **Raimon** -i del que faria **Ovidi Montllor**-, el quartet valencià es va quedar a la seva ciutat i no va marxar a Barcelona. El 1966 **Els 4 Z** havien editat amb Edigsa una cançó titulada "L'arbre" amb una sorprenent semblança temàtica amb "L'estaca" de **Lluís Llach**. L'estaca aquí és un arbre plantat enmig del camí que impedeix el pas, i el paper d'interlocutor que fa l'avi Siset el trobem en una mare. La cançó demana l'ajuda a mil homes per tal d'abatre l'arbre i deixar el pas lliure. Com a curiositat cal dir que **Joaquín Sabina** va interpretar aquesta peça al disc en directe *Silenci. Gravem* (Di-fusió Mediterrània, 1987) de **Lluís Miquel i els 4 Z**.

"Remena nena" interpretada per **Guillermina Motta**:

(*lletra d'Alfons Roure i música de Josep Maria Torrens*)

Les topades amb la censura no eren sempre per motius polítics. Hi havia dos temes més que sempre despertaven les reticències dels censors més gelosos de la seva feina: l'església i la moralitat. El que tenia a veure amb el sexe estava totalment censurat, prohibit. **Guillermina Motta** era una artista polièdrica que va tocar molts estils. Malauradament molta gent només la recorda per la seva versió de "Remena nena", un cuplet d'abans de la guerra, una peça que va enregistrar el 1970 amb el segell Edigsa, però que durant molt de temps va ser catalogada de 'no radiable' perquè algú va considerar que atemptava contra la moral pública.

"El general Bum Bum" interpretada per **La Trinca**

(*lletra i música: Tradicional i Joan Llongueres*)

La Trinca va ser, en el seu moment, el grup musical més popular a Catalunya. El seu era un repertori multitemàtic que tant podia anar cap a la cançó costumista -com tot el disc *Festa Major* (Edigsa, 1970)- com derivar cap a l'acudit -peces com "Coses de l'idioma" o "El senyor Ramon"-, fer parada i fonda en la temàtica sexual -*Trincameron* (Edigsa, 1975)-, provar la música per a infants -*L'orgue de gats* (Edigsa, 1971)- o establir-se definitivament en la cançó política -present sobretot a partir de l'*Opus 10* (Edigsa, 1976), tot i cançons anteriors com "El califa", de l'any 1973-. Pot sorprendre la inclusió d'"El general Bum Bum" en aquesta llista de 10 cançons censurades, sobretot si tenim en compte que es tracta d'una cançó infantil molt anterior a la dictadura franquista. La censura va trobar que la cançó era desacatament a l'exèrcit i que els versos 'la bandera, tant se val,/ és un tros de davantal' eren un ultratge a la bandera. Només va acceptar autoritzar-la amb la indicació que la paraula 'General' sempre havia d'anar seguida de 'Bum Bum'. Que ningú no es pensés que parlaven d'un altre general!

"Conillet de vellut" de **Joan Manuel Serrat**:

Entre les seves cançons en català no trobem grans peces censurades. Però crida l'atenció la història de "Conillet de vellut", la cançó on **Serrat** explica la seva relació amb la model danesa Susan Holmquist. El que va escandalitzar la censura van ser els versos que deien: 'Calia triar/ o tocar el dos o fer/ un *ménage à trois*'. Malgrat que tot seguit afegia 'però això és immoral/ quan s'és un home com cal,/ ibèric, mascle i cristià', es va obligar la companyia discogràfica a treure la referència al '*ménage à trois*'. El disc ja estava gravat i el fragment on **Serrat** deia aquestes paraules va quedar quedar així: 'Calia triar/ o tocar el dos o fer...', cosa que provocava un gran interrogant entre els receptors de la primera edició de l'LP.

Si voleu llegir el reportatge sencer el trobareu a la revista Enderrock 242.

